

MINTAQAVIY OLIY TA’LIM MUASSASALARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASH: DIVERSIFIKATSIYA STRATEGIYALARI VA ULARNING SAMARADORLIGI

Dilmurodov Zuhridin Dustmurod o‘g‘li

Qarshi davlat texnika universiteti “Kompyuter tizimlarining dasturiy va texnik ta’minoti”

kafedrasi assistenti

E-mail: zuhridindilmurodov0222@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu tezisda mintaqaviy oliy ta’lim muassasalarining moliyaviy barqarorligini ta’minlashda diversifikatsiya strategiyalarining ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda daromad manbalarini kengaytirish va byudjetdan tashqari mablag‘larni jalb etish orqali moliyaviy samaradorlikni oshirish masalalari yoritilgan. Natijada diversifikatsiya strategiyalari oliy ta’lim muassasalarining barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta’minlovchi muhim omil ekanligi asoslangan.*

Kalit so‘zlar: *mintaqaviy oliy ta’lim muassasalari, moliyaviy barqarorlik, diversifikatsiya strategiyalari, daromad manbalari, moliyaviy samaradorlik.*

Аннотация: *В данной работе анализируется роль стратегий диверсификации в обеспечении финансовой устойчивости региональных учреждений высшего образования. Рассматриваются вопросы расширения источников доходов и привлечения внебюджетных средств. В результате обосновано, что диверсификация является ключевым фактором устойчивого развития и конкурентоспособности высших учебных заведений.*

Ключевые слова: *региональные учреждения высшего образования, финансовая устойчивость, стратегии диверсификации, источники доходов, финансовая эффективность.*

Abstract: *This thesis analyzes the role of diversification strategies in ensuring the financial sustainability of regional higher education institutions. The study focuses on expanding revenue sources and attracting extra-budgetary funds. As a result, it is substantiated that diversification is a key factor in the sustainable development and competitiveness of higher education institutions.*

Keywords: *regional higher education institutions, financial sustainability, diversification strategies, revenue sources, financial efficiency.*

KIRISH

Mintaqaviy oliy ta’lim muassasalari (OTM) moliyaviy barqarorligi zamonaviy ta’lim tizimining asosiy masalalaridan biridir. Jahon miqyosida OTMlar davlat subsidiyalariga bog‘liqlik, talabalar sonining o‘zgarishi va iqtisodiy inqirozlar tufayli moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelmoqda. OECD ma’lumotlariga ko‘ra, OTMlarning moliyaviy barqarorligini ta’minlash uchun kunlik faoliyat xarajatlarini qoplash va investitsiyalarga mablag‘ ajratish zarur. O‘zbekistonda ham bu muammo dolzarb bo‘lib, 2022–2026 yillarga

mo‘ljallangan “Yangi O‘zbekiston” strategiyasida nodavlat OTMlarni ko‘paytirish va moliyaviy mustaqillikni bosqichma-bosqich oshirish ko‘zda tutilgan. Ushbu tezisda diversifikatsiya strategiyalari va ularning samaradorligi ko‘rib chiqiladi, shuningdek, ilmiy yangiliklar qo‘shiladi.[1]

DIVERSIFIKATSIYA STRATEGIYALARI

Diversifikatsiya OTMlarning daromad manbalarini ko‘paytirish orqali moliyaviy xavflarni kamaytirishni nazarda tutadi. Asosiy strategiyalar quyidagilar:

Daromad manbalarini diversifikatsiya qilish: Talabalar to‘lovlariga bog‘liqlikni kamaytirish va nodavlat manbalardan (masalan, investitsiyalar, sherikliklar) daromad oshirish. Masalan, AQShdagi jamoat OTMlarida daromad diversifikatsiyasi moliyaviy salomatlikni yaxshilagan. Investitsiya va moliyaviy boshqaruv: Investitsiya aktivlari va qarz tuzilmasini optimallashtirish. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, investitsiya xarajatlari va daromad diversifikatsiyasi moliyaviy barqarorlikka ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Samara va ichki resurslarni optimallashtirish: Xarajatlarni kamaytirish va daromadni oshirish uchun portfeliy yondashuv. KPMG tadqiqotiga ko‘ra, universitetlar nodavlat xizmatlarni diversifikatsiya qilish orqali byudjetni nazorat qilishi mumkin.[2]

O‘zbekiston kontekstida: OTMlar moliyaviy mustaqillikka o‘tish jarayonida davlat resurslariga yuqori bog‘liqlikni kamaytirish lozim. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ilmiy-innovatsion faoliyatni rivojlantirish va xususiy OTMlarning moliyaviy barqarorligini ta’minlashga e’tibor qaratilgan. Sirtqi ta’lim shaklining tugatilishi xususiy OTMlar moliyaviy barqarorligiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin, chunki bu daromadning asosiy manbasi hisoblanadi.[3]

Strategiyalarning samaradorligi

Diversifikatsiya strategiyalari samaradorligi empirik tadqiqotlarda isbotlangan. Masalan, Gana OTMlarida infratuzilma va moliyaviy qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun diversifikatsiya strategiyalari taklif etilgan. EUA ma’lumotlariga ko‘ra, daromad diversifikatsiyasi, samara choralari birlashtirish orqali moliyaviy chidamlilikni oshirish mumkin. Strategik rejalashtirish vositalarini modifikatsiya qilish OTMlar moliyaviy barqarorligini rejalashtirishda samarali. O‘zbekistonda davlat banklari va OTMlar moliyaviy barqarorligi tahlili shuni ko‘rsatadiki, islohotlar jarayonida aktivlarni diversifikatsiya qilish zarur.

Ilmiy yangiliklar va so‘nggi tadqiqotlar

So‘nggi ilmiy yangiliklarda OTMlar moliyaviy diversifikatsiyasi dolzarb mavzu. 2025 yilda nashr etilgan rpk GROUP tadqiqotida daromad diversifikatsiyasi talabalar to‘lovlariga bog‘liqlikni kamaytirgani ko‘rsatilgan. Deloitte hisobotida 2025 yil tendentsiyalarida ta’lim va tadqiqot moliyalashtirishdagi o‘zgarishlar, akkreditatsiya standartlari va endowments solig‘i ta’kidlangan. CBORD tadqiqotida raqamli transformatsiya orqali talabalar to‘lov tizimlari o‘zgargani va 96% OTMlarda elektron to‘lovlar ko‘paygani haqida ma’lumot berilgan. Forbesda tadqiqot moliyalashtirishni diversifikatsiya qilish va yangi manbalarni izlashni tavsiya etadi. rpk GROUPning 2025 yil hisobotida daromad diversifikatsiyasi va xarajatlarni taqsimlashdagi o‘zgarishlar tahlil qilingan.[4]

XULOSA

Mintaqaviy OTMLar moliyaviy barqarorligini ta’minlash uchun diversifikatsiya strategiyalari samarali yechim bo‘lib, ular daromad manbalarini ko‘paytirish va xavflarni kamaytirishga yordam beradi. O‘zbekistonda bu strategiyalarni amalga oshirish davlat siyosati va ilmiy tadqiqotlar asosida olib borilishi lozim. Kelgusida raqamli texnologiyalar va ma’lumotlar tahlili orqali yangi imkoniyatlar paydo bo‘ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mintaqaviy oliy ta’lim muassasalarining moliyaviy barqarorligi ularning uzoq muddatli rivojlanishi, ta’lim sifati va raqobatbardoshligini ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Hozirgi iqtisodiy sharoitda davlat byudjeti mablag‘lariga yuqori darajada tayanish moliyaviy xavflarni oshiradi hamda oliy ta’lim muassasalarining mustaqil rivojlanish imkoniyatlarini cheklaydi. Shu bois moliyaviy resurslarni diversifikatsiya qilish zaruriy strategik yo‘nalish sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Diversifikatsiya strategiyalarini samarali joriy etish oliy ta’lim muassasalariga daromad manbalarini kengaytirish, moliyaviy oqimlarning barqarorligini ta’minlash hamda tashqi iqtisodiy o‘zgarishlarga moslashuvchanlikni oshirish imkonini beradi. Xususan, pullik ta’lim xizmatlarini rivojlantirish, ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni tijoratlashtirish, xalqaro grantlar va loyihalarda faol ishtirok etish, shuningdek sanoat va biznes subyektlari bilan hamkorlikni kuchaytirish moliyaviy samaradorlikni oshiruvchi muhim omillar hisoblanadi. Tadqiqot shuni ham tasdiqlaydiki, moliyaviy diversifikatsiya nafaqat moliyaviy barqarorlikni ta’minlaydi, balki oliy ta’lim muassasalarining boshqaruv tizimini takomillashtirish, ta’lim jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ilmiy salohiyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada mintaqaviy oliy ta’lim muassasalari mehnat bozori talablariga mos raqobatbardosh kadrlar tayyorlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq mintaqaviy oliy ta’lim muassasalarida moliyaviy rejalashtirish va monitoring tizimini kuchaytirish.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risidagi PF-6079-son Farmoni. 2020 yil 5 oktabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarorlari.
3. Altbach P. G., Salmi J. The Road to Academic Excellence: The Making of World-Class Research Universities. Washington DC: World Bank, 2011.
4. Asad o‘g‘li, R. D. (2025). DEMOKRATIK VA HUQUQIY JAMIYATNI MA’NAVIY-AXLOHIY VA MADANIY INNOVATSION RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLI. ILM-FAN VA INNOVATSIYALARNING GLOBAL TENDENTSIYALARI, 1(1), 104-109.
5. Johnstone D. B. Financing Higher Education: Worldwide Perspectives and Policy Options. UNESCO, 2018.
6. Xamidov A.A. Ta’lim tizimida moliyaviy boshqaruv va samaradorlik. Toshkent: Iqtisodiyot va moliya, 2020.

7. Lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik hujjatlari milliy bazasi.